

ФРИДРИХ ДИТЕС – ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

Димка Д. Иванова

Докторска програма „История на педагогиката и българското образование“

Резюме: *Фридрих Дитес е един от най-известните педагози на своето време. Макар и роден в Германия, голяма част от живота му е свързана с Австрия и австрийското образование, по тази причина за него се твърди, че той е немски педагог, но реформатор на австрийското образование. Дитес е автор на множество педагогически трудове и първи директор на Виенския педагогиум, образователна институция, в която по-късно се обучават група български младежи, които от своя страна повлияват образованието в новосъздадената българска държава.*

Ключови думи: Фридрих Дитес, педагог, педагогическо наследство, Виенски педагогиум,

FRIEDRICH DITTES – LIFE AND WORK

Dimka D. Ivanova

Abstract: *Friedrich Dittes is one of the most famous pedagogues of his time. While he was born in Germany, a significant part of his life is connected to Austria and Austrian Education. Dittes is the author of many educational works. He is the first principal of the Vienna Pedagogium. It is in that very place in which a group of Bulgarian students, who would later become the founders of the modern Bulgarian educational system, graduated from.*

Key words: Friedrich Dittes, famous educator, works in the field, the Vienna Pedagogium

Образование и кариера на Дитес

Фридрих Дитес е роден на 23.09.1829 г. в гр. Ирферсгрюн, Заксен, Германия. Той е починал на 15.05.1896 г. в гр. Пресбаум, близо до Виена . Макар и роден в Германия, голяма част от живота си Фридрих Дитес прекарва в Австрия. Работи на различни места в Германия и Австрия като учител, директор и инспектор. За кратко дори е бил член на парламента на Австрия. Поради факта, че е от немски произход, но посвещава много време и труд на развитието на образованието в Австрия за него често се говори като за немски учител - реформатор на австрийската школа. Той е активен борец срещу влиянието на духовенството и религията в образованието.

Образованието си Фридрих Дитес получава в Лайпциг, където изучава филология, естествени науки и педагогика. От 1848 до 1860 учителства в различни градове в Германия. През 1860 става ректор на средното училище и гимназията в Кемниц. През 1865 г. влиза в училищното настоятелство на Гота като регионален директор и остава като такъв до 1868 г. Дитес е основател и първи директор на Виенския педагогиум, институция създадена от градския съвет на Виена за обучение на учители. Дитес ръководи това учебно заведение в продължение на тринадесет години от 1868 до 1881 г. Като негов първи директор, той успява да наложи тази образователна институция и да я утвърди като авторитетен център за придобиване на учителска квалификация в цяла Австрия.

От 1870-1873 е член на Държавната комисия по образование в Долна Австрия. След това става член на австрийския парламент. Заради свободолюбивите си и напредничави педагогически методи, както и заради борбата си за демократизиране на училището, среща враждебността на своите колеги и е принуден да подаде оставка през 1881г.

Най-голямо влияние върху формирането на педагогическите идеи на Фридрих Дитес имат философските, психологически и педагогически идеи на Ф. Е. Бенеке, Дистервег и Песталоци.

Основни педагогически трудове на Дитес

Въпреки че е либерален по убеждения, по отношение на образованието Дитес е на позициите на социалдемокрацията. Той поставя въпроса за необходимостта от „всеобщо образование“. Дитес застъпва позицията да не се набляга толкова на етическите норми и критики, а да се раздели общото образование и да се направи по-достъпно. Дитес критикува ролята на държавата и отношението ѝ към цялостното образование. Той става привърженик на идеята учителят педагог да бъде практик, а не теоретик.

В неговите трудове по проблемите на педагогиката, той се обляга на класическите учения на Коменски, Песталоци и Дистервег. Той споделя и развива идеите им за всеобщо образование за всички хора. Дитес остро критикува официалната педагогика на неговото време.

От 1878 до 1896 г. Фр. Дитес е редактор на списание Педагогиум (Das Pedagogium). В него той защитава позициите на либералните преподаватели в Германия и Австрия. Той се противопоставя на влиянието на църквата върху училището и рязко се обявява за излизането ѝ от училището.

Дитес излага възгледите и разбиранията си за общодостъпно, народно и демократично образование. Философските, естетическите, религиозните и педагогическите теоретически разработки са събрани и издадени в две редакции на „Училище за педагогика“. Първото издание е от 1876, а второто излиза през 1891 година.

Той публикува също труд наречен „Логика и психология“, в който споделя опита на други училищни педагози, както и излага своите възгледи за педагогическата теория и съвети за училищната практика.

В края на 19 век Фридрих Дитес е един от най-превежданите западни педагози у нас. Първото негово произведение, което се представя пред българската публика е „Основна наука за възпитание и наставление“ издадена през 1873 г. в Русе от Т. Х. Станчев. Други три негови книги са издадени от Хр. Г. Данов. Това са „История на възпитанието и обучението за учители и педагози“ през 1892 г. в превод на Вела Благоева, Н. Станев превежда очерка „Практическа педагогика“ през 1894 г. „Практическа логика“ е следващото педагогическо четиво, което излиза у нас през 1896 г. в превод от неговия ученик Д. П. Ангелов. Още една допълнителна причина за

интереса на издателя Хр. Г. Данов към педагога Фридрих Дитес е и личното им познанство.

Първата от тези книги „Основна наука за възпитание и наставление“ е преведена и издадена от Тодор Х. Станчев. Той я издава в печатницата на Дунавската област в Русе през 1873 г. Още с първите думи в нея Дитес дава дефиниция на педагогиката: „Педагогиката е наука за целта, средствата и методата на възпитанието. Тя дава отговор на въпросите: на какво, с какво и как да се възпита“. Според Дитес цел на педагогиката са онези свойства, които трябва да постигне детето. Средство на педагогиката може да бъде всичко, което може да се употреби за развитие на детето. За метод на педагогиката Дитес определя „уреденото“ постъпване при използване педагогическите средства за постигане на целта на възпитанието. По нататък Дитес поставя още два въпроса - кой възпитава и кой се възпитава. Задачата на педагогиката, според него, е да разгледат тези пет въпроса. Да изследва връзките и отношенията между тях и да постави практически правила, които да регулират взаимовлиянието между тях.

В центъра на педагогиката на Дитес е детето, за него е важно да се вземе предвид възрастта, способностите и интересите им, дори характера им и навиците им. Важен елемент от педагогиката е да се опознае предмета на педагогическото въздействие.

По-нататък Дитес обръща на важноста на въздуха, храната, движението и почивката за правилното израстване на децата. По отношението на храната, той обръща внимание на факта, че храната е изключително важен фактор за да порасне здраво и жизнено дете. Обръща внимание, че храната на детето трябва да се различава от тази на възрастния и особено на факта, колко е важно в началото на неговия живота, то да бъде хранено с майчино мляко. Тук Дитес навлиза в практически подробности и инструкции с цел да напътства майките. Той остро критикува практиката, част от майките да дават децата си да бъдат кърмени от дойки. Настоява майките сами да правят това, за да изграждат връзки с децата си от много малки. Дитес е убеден, че възпитанието започва още от тази възраст.

Възпитанието трябва да бъде комплексно. Не може няколко години да се възпитава детето физически, след това да се отделят няколко години за да се направи умно, и след това още няколко години за да се изгради морална личност. Всички сетива и умения трябва да се развиват в единство, като това развитие е основано на логическо

разбиране и редовно упражнение. Все пак Дитес казва, че физическото образование е първото с което се започва още от най-ранна детска възраст, според него после трябва да се даде превес за изграждане на интелектуални и морални качества у индивида. Според Дитес последното, което трябва да се включи в процеса на образование е религиозното образование.

Макар да прави препоръка за известно хронологическо спазване на реда на педагогическо въздействие започвайки с физическото и завършвайки с религиозното възпитание, Дитес обръща внимание, че това е обусловено от особеностите на развитие и израстване на детето. От там нататък всички те трябва да се развиват хармонично и без да се дава превес на нито едно от тях.

Дитес разделя възпитанието на пет периода: първият период трае до към края на първата година. В този период най-важно е телесното възпитание. Вторият период, който трае около две три години, най-ярки са чувствата, защото в този период, детето започва да опознава света и трябва да се наблегне на изграждането на по-обширни познания, усещания и воля. В третият период период се проявяват съвестта и душевността. Този период, според Дитес, трае до седмата година. Следващият период, който продължава до тринадесетата или четиринадесетата година, започват да работят духа, паметта и мисълта. Най-накрая идва петият период, на младостта, когато тялото бива напълно развито. През този период силно се развиват духа и характера на човека, избира се начинът на живот на човека и затова трябва да се започнат приготвянията за него.

В началото на тази периодика „детето е изцяло под властта на възпитателя си, но малко по малко трябва да му се даде една по голяма свобода; възпитателните средства, които упътват детето щото да се възпитава само, младия човек се оставя все повече на собствените негови сили, да би по тоз начин научил да се управлява сам без чуждо участие и да стане сам свой възпитател“ (Дитес, Педагогика или наука за възпитание, 1873г., Русе)

Друго от представените на българската публика, през този период от време, педагогически произведения на австрийския педагог е „История на педагогиката“ в превод на Вела Благоева, издадена от Хр. Г. Данов в Пловдив през 1892 г. В предисловието към „История на възпитанието и обучението за учители и педагози“,

както е пълното име на книгата, Дитес споделя своето неудовлетворение от съществуващите такива книги, според него някои от тях са твърде дълги, други прекалено повърхности „ В течение на многогодишната си практика (от Готската семинария до Виенския педагогиум) аз изпитах недостатъка на един такъв курс, който да отговаря на гореспоменатите нужди“.

„Човек се ражда на света несъвършено и безполезно същество. Ако се остави самичък още от раждането му, той трябва да загине, - толкова той се нуждае от отглеждане, грижи и ръководство.“ (Дитес, История на педагогиката,1892г.)

В това свое произведение Дитес разглежда въпроса за границите на историята на педагогиката и смисълът на нейното изучаване. „Историята на педагогиката не може, разбира се да отговори на всички въпроси, с които могат да се обърнат към нея“, пише той. „Най-близкият педагогически интерес ще бъде удовлетворен, ако ние разберем, както началото на произхождението, така и основните условия на цивилизацията и на възпитанието“.

Този свой труд Дитес започва с преглед на историята на възпитанието, започвайки с „източните“ народи. Най-напред той запознава своите читатели с историческия опит на Китай. „Целта на възпитанието се състои в това: вярно и точно да се предаде на юношеството туй, което веднъж за винаги е прието и в строго приучване юношеството непременно да го съблюдава, да се отварят нови пътища не се позволява; свободно развитие на човешките сили – не се признава.“

Дитес обръща внимание на факта, че китайците високо ценят интелектуалната култура и насърчават усвояването ѝ, чрез изучаването на поразително богатата им литература. Подчертава наличието на много и подробни учебници, практически ръководства и гигантски енциклопедии, практически .

Дитес представя подробно още историята на възпитанието в Япония, Персия, Индия и Египет. Спира се и на семити и евреи и описва образователните традиции в междуречието.

Следващият раздел от своята „История на образованието“ Дитес е нарекъл „Класически народи“. В него той разглежда възпитанието и образованието в Гърция, като подробно описва Атина и Спарта. Запознава своите читатели с ученията на

Сократ, Платон и Аристотел. Сериозно внимание обръща и на състоянието на образованието в Рим, като се спира и на възгледите на Сенека и Квинтилиан.

Следващата част е посветена на германците и започва с описване на състоянието на образованието преди Карл Велики. След това описва педагогическите теории в старите векове на християнството, както и във втората половина на средните векове. Описва рицарството, както и появата на първите градски училища.

Шестнадесети век е отделен в самостоятелна глава. Педагозите, чиито позиции разглежда са на първо място Лутер, а също и Мелактон, Троцендорф, Щурм, Неандър. Специално внимание отделя на появата на т.н. „народни“ училища.

Седемнадесети век е обект на проучване в четвърта глава. Големите педагози Бейкн, Ратке и Коменски се появяват през това столетие и Дитес подробно ни запознава с делото им. В съответствие с демократическите разбирания на Дитес по отношение на образованието, той отново подробно се спира на състоянието на народното образование и народните училища през седемнадесети век.

Петата част е озаглавена „Новото време“ и в нея се разглежда седемнадесетото столетие. Тя започва с преглед на живота и идеите на Бейкн и Ратке и продължава с „една от най-прекрасните личности в цялата история на педагогиката“ Коменски. Дитес подробно описва педагогическата система на Коменски и от всяка негова дума струи възхищение и респект. Следват няколко странички посветени на Лок. И този раздел завършва с глава за на народното образование и състоянието на народните училища през седемнадесети век.

Следвайки изградената вече структура следващият раздел се занимава с осемнадесетото столетие. Идеите на Русо, филантропините и педагозите филантрописти са в центъра на вниманието на автора в тази част. И разбира на края идва задължителната глава в която се спира на състоянието на народното образование и народните училища.

Следва подробно описание на делото и идеите на Песталоци. Ето как го описва Дитес: „Най-влиятелния от всички немски педагози явява се една личност, която не стои по-горе от великите си предшественици и съвременници, даже не ги достига – нито по общото си развитие, нито по яснотата, обема и последователността в

педагогическите си възгледи, ни по методическото съвършенство, ни по организаторските и дисциплинарните таланти, или по произведенията, които е оставил. Напротив, във всички тези отношения той стои назад от другите педагози. Велик го е направила неговата неизчерпаема любов към народа, неговото пламенно въодушевление, неговото неуморно стремление и неговите жертви за благо на човечеството. Той живял в такова време, когато вече могли да си съставят понятие за идеала на възпитанието и за туй обладателя на този идеал го възвеличили до безсмъртна слава“. Дитес подробно проследява жизнения път и педагогическите търсения на Песталоци. Ето как завършва преценката си за него: „Няма съмнение, че той винаги ще се ползва с любов и удивление на всички другари на народното образование и благосъстояние.“

След Песталоци Дитес се спира на живота и делото на Фрьобел. Също така разглежда и педагогическия принос на редица немски педагози като Динтер, Хергенретер, Денцел, Церенпер, Харниш и др. като по-подробно се спира на Адолф Дистервег. За него Дитес пише „Най-велик от всички немски педагози, които са посветили всичката си деятелност на народната школа“. Споменава още и заслугите за педагогическата наука и на Грефе, Кант, Фихте, Хербарт и Бенеке.

Влияние на Фридрих Дитес върху австрийското образование

Дитес изповядва дълбоко демократични позиции по отношение на образованието. Не случайно той отделя толкова голямо внимание на състоянието и развитието на народните училища не само в тази конкретна книга, която разглеждаме, но и в цялото си творчество. „В настояще време всички признават, че народната школа е не само учебно заведение, но и възпитателно заведение, не само учи своите възпитаници, но и ги възпитава, с тоя нов възглед на възпитанието трябва да се съобразява нейната учебна и дисциплинарна страна; днес всички най-значителни педагози изискват такъв поглед на школата да лежи в основата на цялата училищна организация.“ Дитес обръща внимание и на необходимостта от физически упражнения. Ето какво пише по въпроса „Телесните упражнения трябва да бъдат необходима, съставна част на учебния план на всяка една школа.“

Ревностен критик на правителствената политика и разпален привърженик на народното образование Дитес все пак отбелязва усилията на държавата за въвеждане на

някакъв ред в образователната политика. „ От само себе си се разбира, че пред вид на прогреса на педагогическите знания и правителствата на Германия не можаха да стоят на пасивно положение, но справедливостта го изисква да се забележи, че те не се отличаваха с особена ревност за изпълнение на изпълнението на длъжностите, които лежаха връз тях, по отношение към народното образование.“

Като положителен знак той определя факта, че след 1815 година Прусия както и голяма част от другите германски държави отварят повсеместно народни училища, както е че откриват много нови учителски семинарии за подготовка на учителски кадри или да подобряват съществуващите такива. Дитес пише още, че тези действия на правителствата са в резултат на новия дух на епохата, който обхванал народа след борбите за освобождение, а също така и на таланта и усърдието на забележителните педагози, като и самоотвержените усилия от страна на учителското съсловие. Дитес остро критикува пруското правителство заради липсата на единен закон за народните училища и посочва „трите позорни регулатори“ от 1854 година.

В Саксония новият закон за народните училища е създаден през 1835 година и след това там се постигнаха много добри резултати по отношение на учителските семинарии, чийто брой значително се е увеличил. Не само броят им е увеличен, но е преобразувана и тяхната организация и са доведени до шест класа и смело могат да се нарекат най-добрите учителски семинарии в Германия. Дитес отбелязва факта, че до цялостна реформа в образованието в Саксония, въпреки някои отделни добри практики, така и не се достига.

Във Вюртенберг със законите от 1838, 1858 и 1865 години училищното дело се поставя на по-добри релси и постепенно тръгва напред. Според Дитес много по-добре върви образованието в някои от неголемите части на Германия, като например Ангалт – Десау, където Законът за народните училища дава много добри резултати. До също толкова добри резултати довежда и Закона за народните училища в Гота от 1863 и Баден от 1864 година.

Австрия унищожава стария Закон за народните училища и създава нов такъв през 1869 година и това довежда до видими успехи в областта на образованието. Този закон гарантира образование за всички деца, достигнали до определена възраст която е посочена за възраст за започване на обучение. Друга добра последица от този закон е

удължаване на времето за обучение в училищата, разширяват се обема от знания и целите на обучението. Отстранява се препълването на училищата с ученици, подобрява се учебното съдържание. Отделя се внимание и на служебното и обществено положение на учителите, дава им се възможност да получат по-добро образование. Най-добрата страна на този закон, според Дитес е отстраняването на клерикалите от училищата, които до този момент са се разпореждали изцяло там.

Все още нито едно обществено законодателство не признава напълно изискванията на педагогиката, нито нуждата от цялостна реформа. Намеренията за такава, безспорно нужна и предизвикана от обстоятелствата реформа, все още остава само на книга, но той отчита всичко направено като положителна стъпка в правилната посока. Дитес вижда промяната в отстраняване на две главни „злини“. Едната е отстраняването на стария реакционен съюз между религия и държава, а втората военният деспотизъм, който възпрепятства свободното развитие на народа. Педагогическата наука и изкуство, според него, трябва да достигнат до съвършенство, което не трябва да служи само на себе си, а за да служи и да подобрява живота на народа.

Заклучение

Фридрих Дитес посвещава целия си съзнателен живот на науката педагогика. Дори когато е на края на дните, изнемощял и болен, той продължава дисциплинирано да чете, за да поддържа себе си информиран за новостите и насоките в науката. До края на дните си той продължава да издава и редактира списание „Педагогиум“. Доказателство за стойността на неговите педагогически идеи и съчинения е нестихващият интерес към работите му, които продължават да се преиздават и днес.

ЛИТЕРАТУРА

- Дитес, Фридрих. Практическа логика, Пловдив : Хр. Г. Данов, 1896
Дитес, „Педагогика или основна наука за възпитание и наставление“, Русе, 1873.
Дитес, Фридрих. Критика на Хербартовата педагогика Год. 8, кн. 3 (1903)
Продължение от Год. 8, кн. 1 (1903)
Дитес, Фридрих. Критика на Хербартовата педагогика год. 8, кн. 3 (1903)
Продължение от Год. 8, кн. 1 (1903)
Дитес, Фридрих. История на възпитанието и обучението, Хр. Г. Данов, 1892
Енциклопедия България, том 3, Издателство на БАН, София, 1982
Дитес, Фридрих. Практическа логика, Пловдив, Хр. Г. Данов, 1896

Е-списание "Образование и развитие" ISSN 2603-3577 Брой 6, 10.2020 г.

Радев, Пламен и Александрова, Албена. История на образованието, Пловдив 2015 ISBN: 978-619-7034-64-6

Dittes, Friedrich. Praktische Logik. Besonders für Lehrer (3rd edition, 1873) Practical logic; especially for teachers.

Dittes, Friedrich. Lehrbuch Der Psychologie... ISBN-10: 1273383052

Dittes, Friedrich. Das Lehrer – Pedagogium der statd Wien, Wien, 1873

Forgotten books, Paedagogium 1881 ISBN: 9780366769124

Report of the Commissioner of Education Made to the Secretary of the Interior for the Year ... with Accompanying Papers, United States, Bureau of Educatio, U.S.

Government Printing Office, 1896

https://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Dittes

<https://www.deutsche-biographie.de/sfz11423.html>

https://www.aphorismen.de/suche?f_autor=9200_Friedrich+Dittes

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3,%D0%90%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%84>

<http://www.dittesgrundschule.de/startseite/fdittes.htm>

<http://hist-ped.chat.ru/Disterverg.htm><http://science.lpnu.ua/taxonomy/term/5089>